Hest i Nord-Østerdalen

Kjøring for bergverkene

Egil Simensen

Kobberverk og smeltehytter

- Kvikne Kobberverk (Gottes Gabe) 1630-1789
- Røros Kobberverk 1644-1977/78
- Folldal Gruver 1748-1993

De viktigste smeltehyttene:

- Innset, Kvikne 1640-1789
- Røros hytte 1646-1953
- Tolgen hytte 1670-1871
- Lovise hytte, Alvdal 1748-1879

Sjaktovnen i Nåverdalen

Hesten nødvendig som trekkraft

- Utstyr og settved til gruvene
- Malm fra gruvene til smeltehyttene
- Røstved og køl til smeltehyttene
- Kobber til Trondheim
- Varetransport til bergverkssamfunnet

Okser ble også brukt som trekkdyr

Jopålsagarden i Narjordet, Os ca. 1750:

- 4 hester
- 4 kjøreokser
- 9 kølslaer
- 8 kølkorger
- 10 malmslaer

Materialbruk og produksjon ved Røros Kobberverk på en uke omkring 1740 (omregnet til antall lass)

- Settved i gruvene: 170 lass
- Malm frakta til smeltehyttene: 300 lass
- Røstved frakta til smeltehyttene: 75 lass
- Trekøl til smelting av malm: **700 lass**
- Kobber frakta til Trondheim: 16 vinterlass/87 kløvlass

Sum: 1245 lass på en uke – rundt 1000 kjørere

Hestebestanden i Nord-Østerdalen

- Hestene var uensartet – store og små, alle slags farger
- Liten egen avl av hester

  Bare 49 føll i regionen i 1723 (Matrikkelutkastet 1723)
- Innkjøp fra Gudbrandsdalen og Vestlandet - Nordfjord
- Hingster ble brukt i kjøringa

Gudbrandsdalen sentral i hesteavlen

- Gudbrandsdalshesten/dølahesten
  - Gudbrandsdølene var allerede fra 1700-tallet kjent for sine store og gode hester som var ettertrakta til tyngre kjørevirksomhet.
    Innslag av danske raser.
  - Omfattende avl og salg av hester.
- Dølahesten som egen rase i 1859 (utstilling Stav i Tretten)
  - Bevaringsverdig rase, populasjonsstørrelsen kritisk truet.

Per Solvang i Tylldalen med dølahester

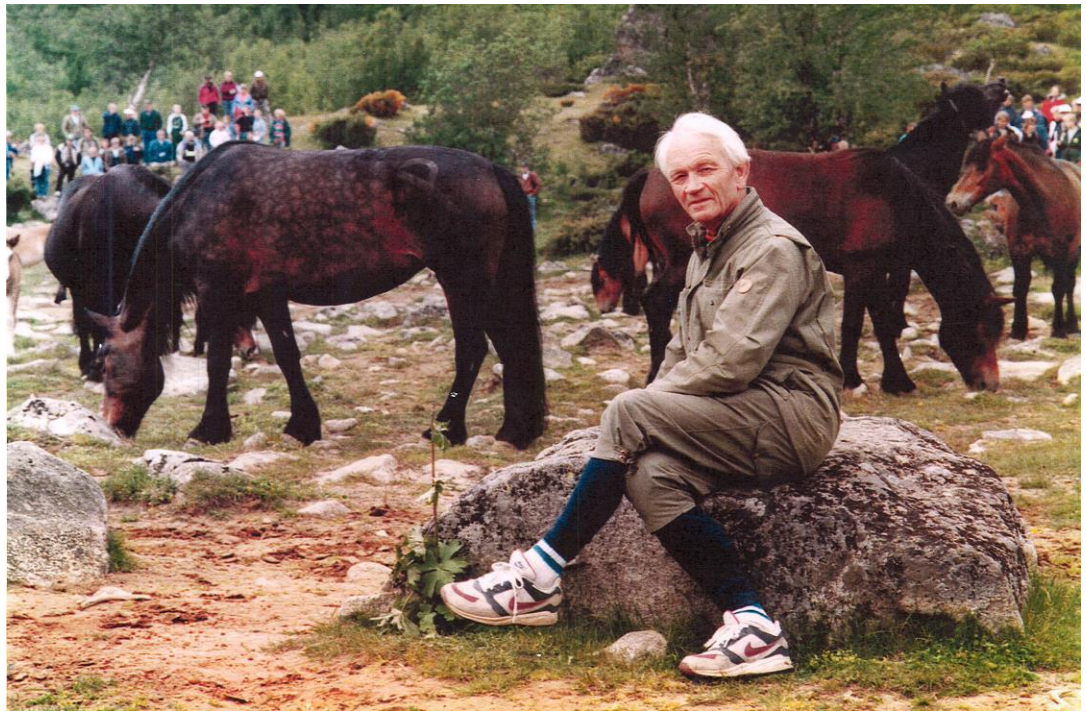

Arve Rolstad (1925-2019),
statskonsulent hest til 1992.
Her i Sikkilsdalen.

Nord Østerdal Dølahestlag

Stiftet 1930

Bekkelegret hesteavlsseter, Folldal

Vestlandshesten/fjordhesten

- Utbredt over hele Vestlandet, særlig Nordfjord og Sunnmøre.
- Solgt til Gudbrandsdalen, temming, videresalg. I dag kritisk truet populasjonsstørrelse.

Nordlandshesten/lyngshesten

Bevaringsverdig rase, kritisk populasjonsstørrelse.
Geirmund Vik har gjort mye for å bevare rasen.

Status bevaringsverdige hesteraser 2019
Bedekte hopper

- Dølahest 252
- Fjording 253
- Nordlandshest/Lyngshest 151
- Norsk Kaldblodstraver 822

(Kilde: Norsk Hestesenter)

Malmkjøring fra gruvene

- Et malmlass veide vanligvis rundt 500 kilo
  (300-800 kilo avhengig av vær- og føreforhold, kjøreavstand og størrelsen på hesten)
- Etter hvert lange avstander – til Femundshytta og Drevsjø

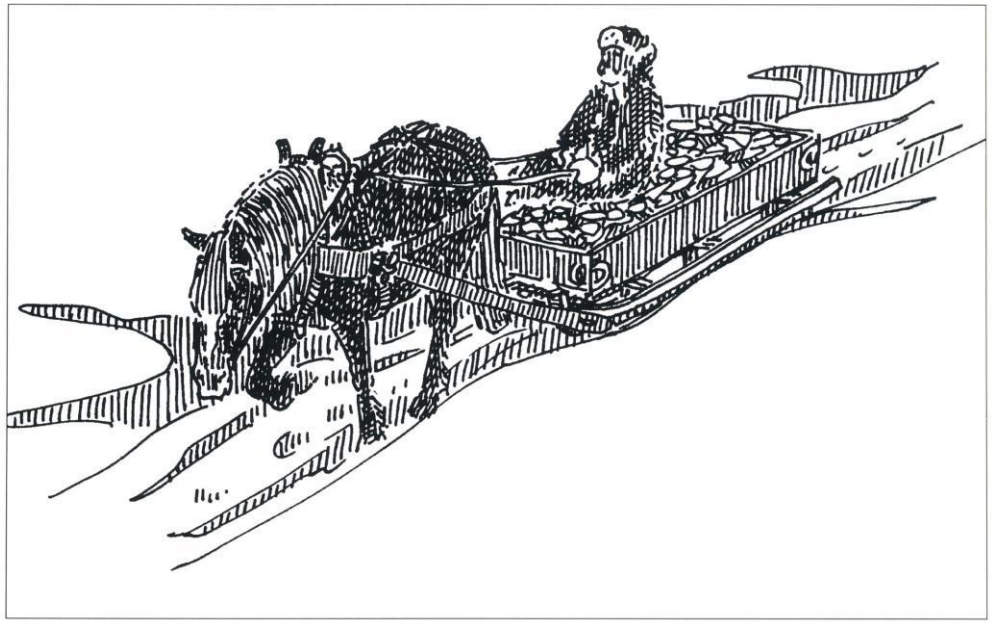

Kølkjøring

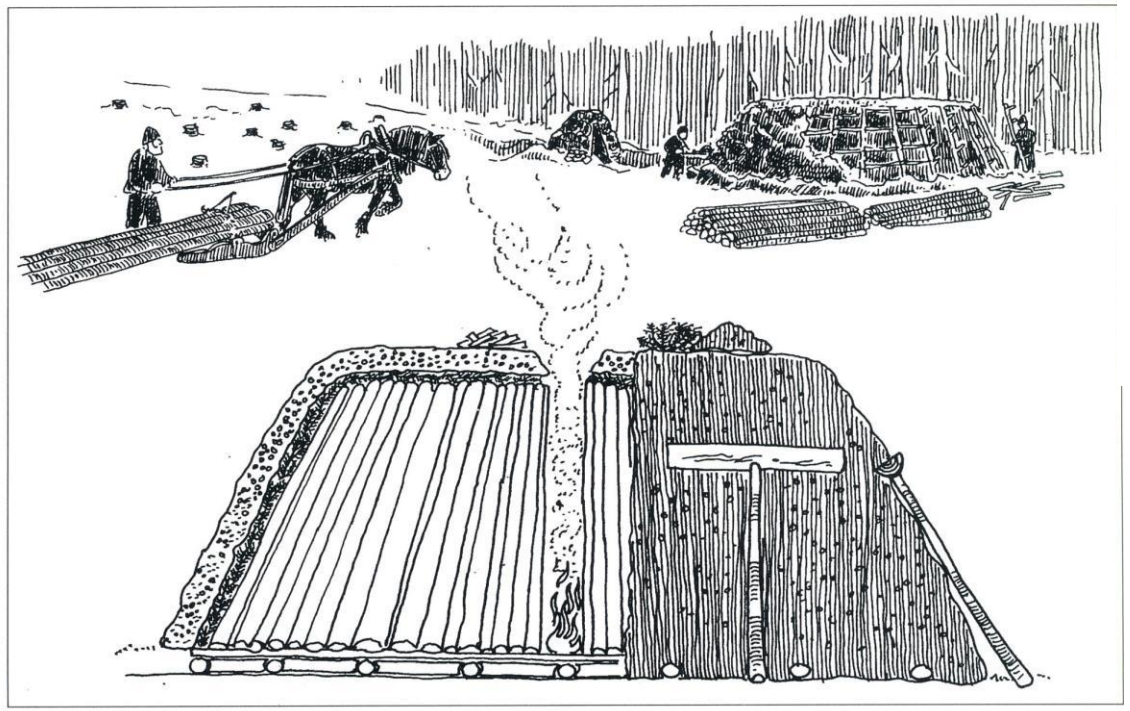

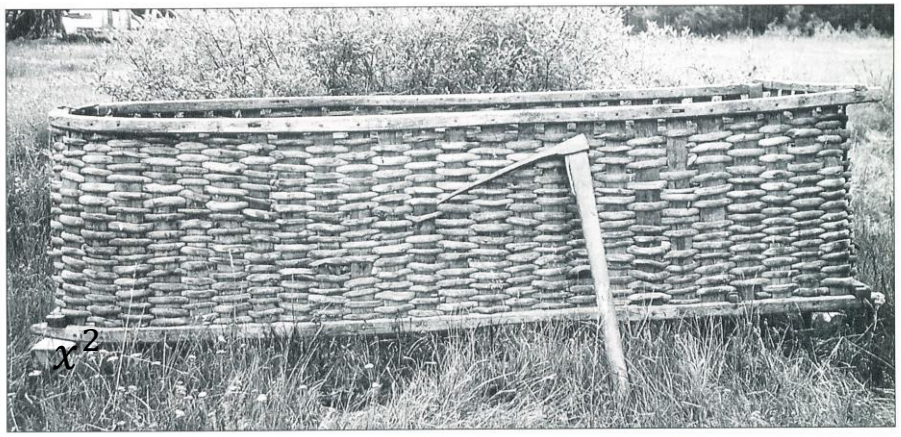

Kølkorga –flettverkskorg en lest (2 m^3)

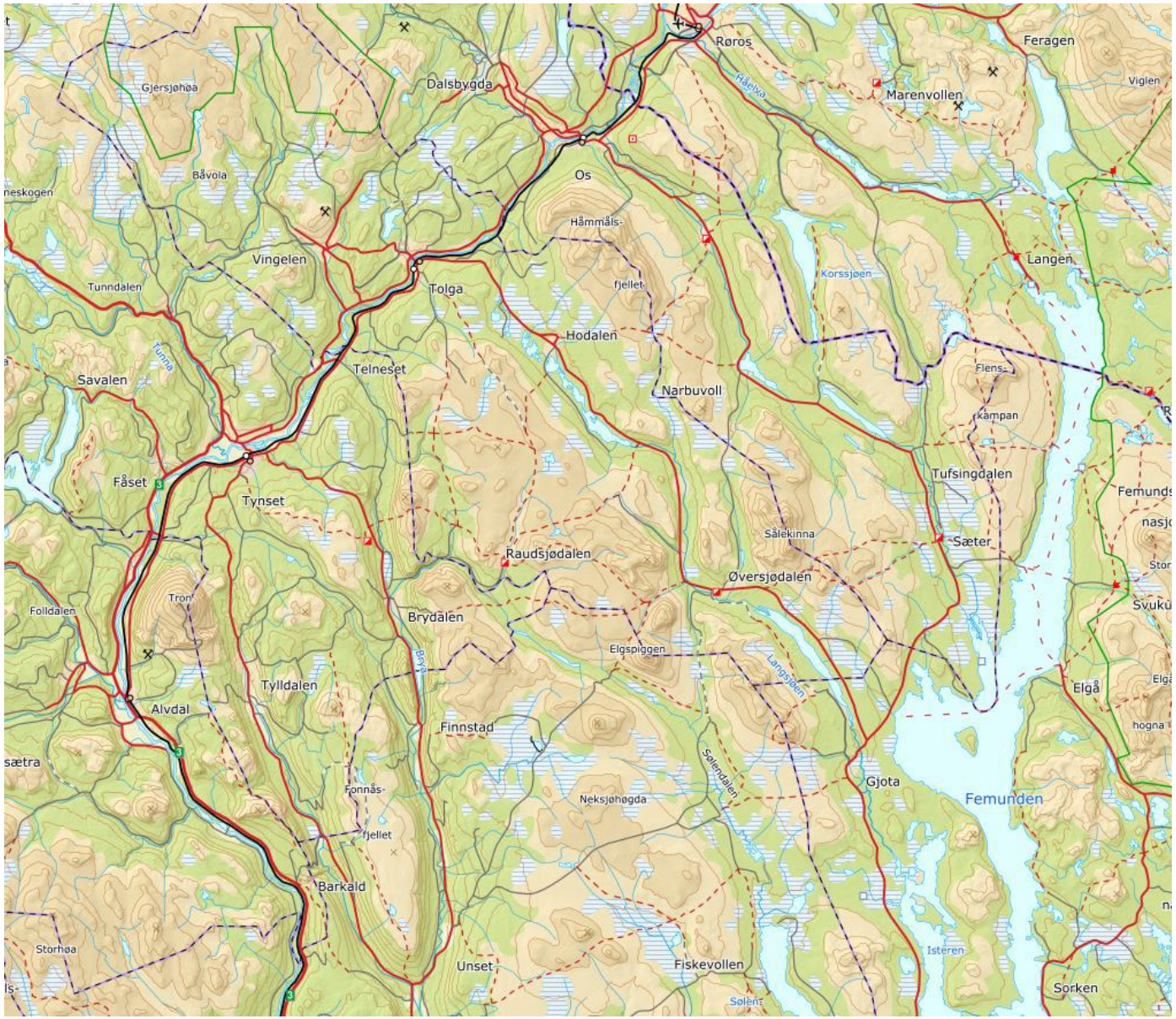

Kølkjøring fra Narjordet i 1769 med sju eller åtte trekkdyr

Mandag: Narjordet – Øversjødalen
Tirsdag: Øvesjødalen – Sølendalen
Onsdag: Lessing, kvile for hestene
Torsdag: Sølendalen – Øversjødalen
Fredag: Øversjødalen – Narjordet
Lørdag: Narjordet – Røros tur/retur

Til sammen ca. 18 mil

Kjøring på elveisen

- Aksen Alvdal-Røros - en viktig trafikkåre
- Køl, malm, varer

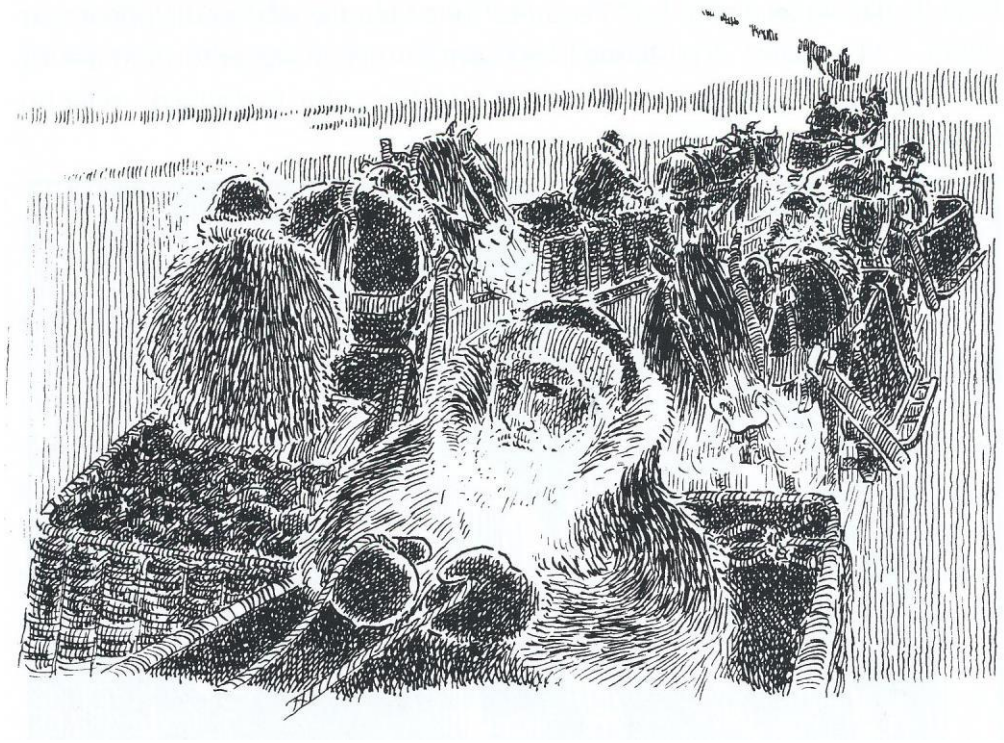

Ulveskrée

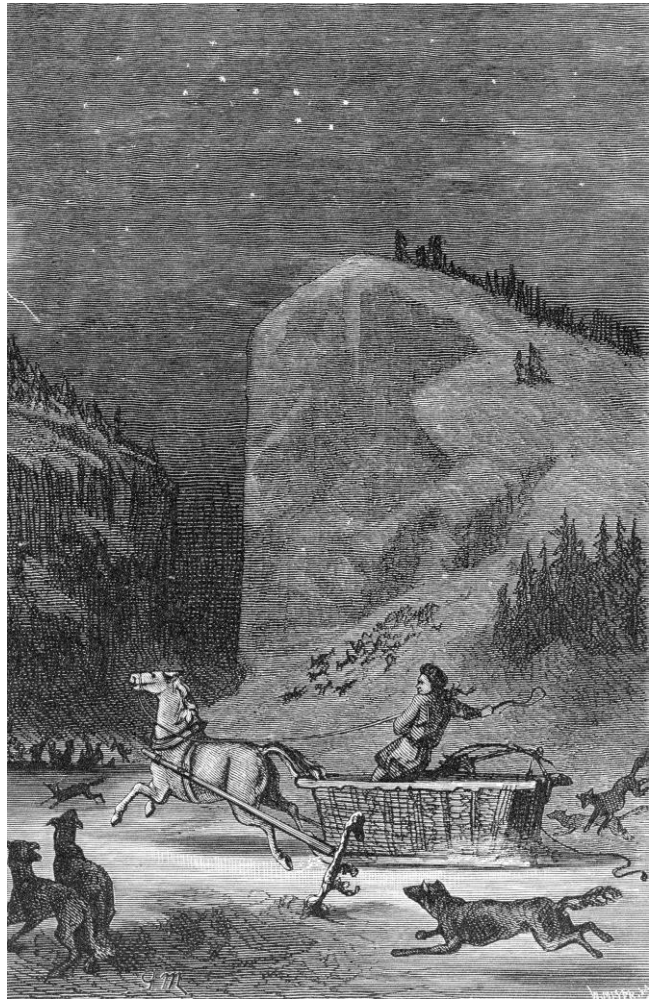

Overnatting

Gruvehesten

Hestevandring

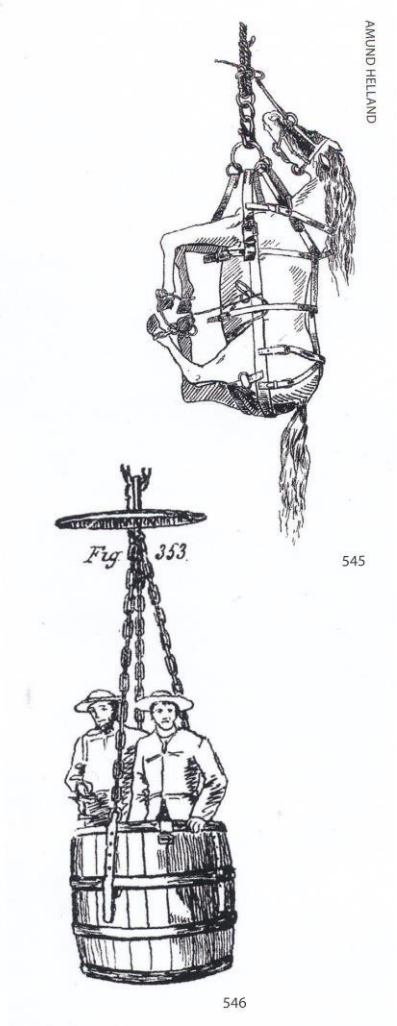

Folldalsverket på 1900-tallet

30 hester var i bruk

Kobbertransporten

- Til Christiania – over Venabygdsfjellet til depot ved Lillehammer
- Til Trondheim
  - Om sommeren med kløv over Forollhogna
    (Kløvlass vanligvis 120 kilo)

Varetransport

- Fra Trondheim
- Fra Hedemarken og Gudbrandsdalen
- Fra Vestlandet, spesielt fra Romsdalen over Lesja
- Fra Sverige

Ca. 1850:
1000 lass med korn over
Venabygdfjellet

Veien fra Gudbrandsdalen over
Venabygdsfjellet var ei viktig transportrute

Varelista fra proviantskriver Hagerup, Folldal Verk 1792

	Kilo totalt
150 tønner beste Østersjø-rug	17 700
250 tønner dansk Rostock-malt	28 750
500 tønner Østersjø-bygg	59 000
300 tønner dansk bygg	35 400
100 tønner spansk salt	20 000
100 tønner garnsild	13 100
3600 kilo sirup	3 600
72 sekker lin (til spinning og veving)	?
Sum	177 550

Omregnet i vinterlass 400 kilo: Ca. 400 lass

Sæter i Tufsingdalen 1905

Minner om kjørekulturen

- Årlige lasskjørerlag på vei til Røros martnan

Hest i Nord-Østerdalen

Egil Simensen og Bjørn Brænd

i samarbeid med Anno Musea i Nord-Østerdalen

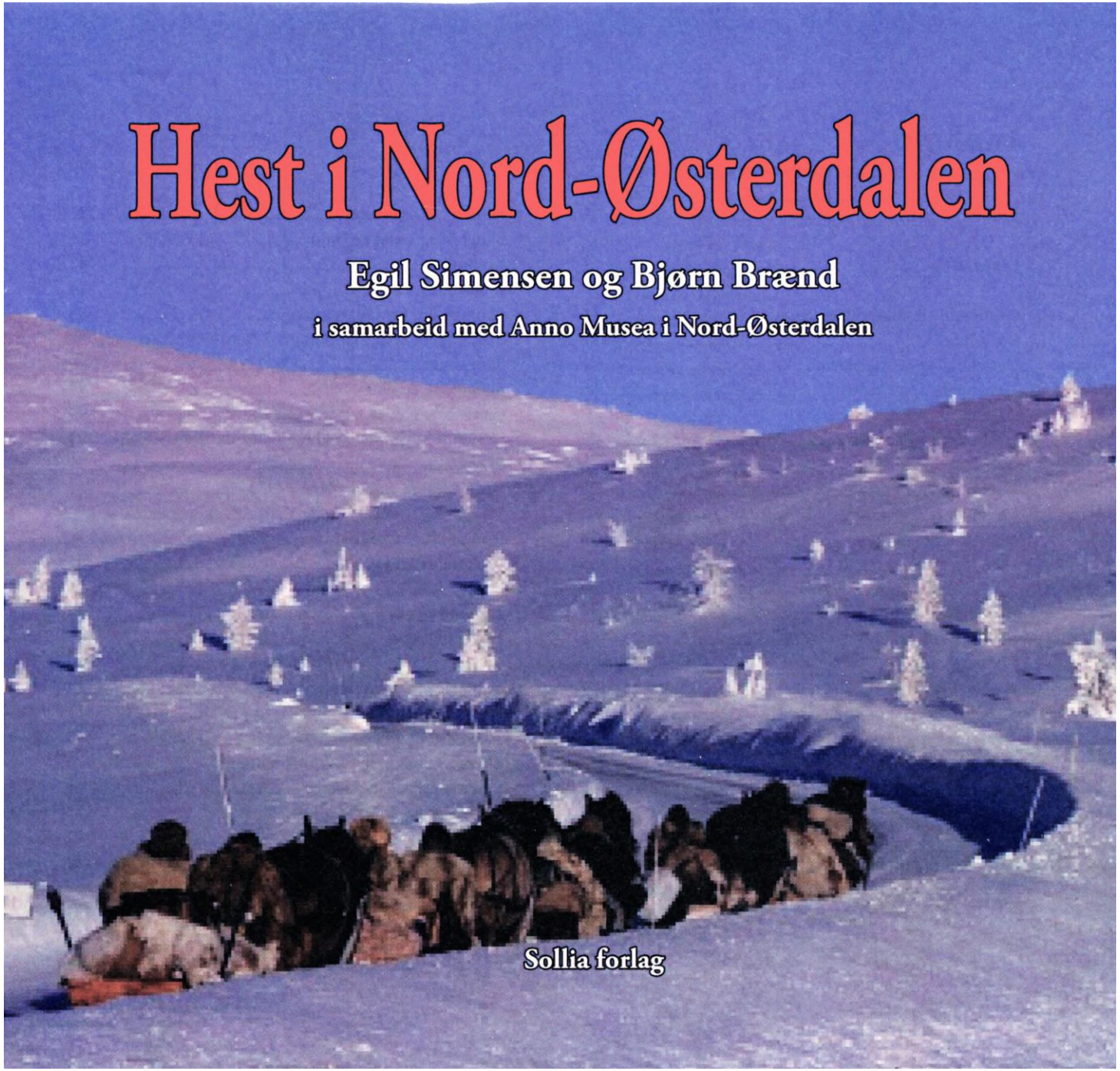

Sollia forlag